

А. М. Авраменко

Микола II

МИКОЛА II (Романов Николай Александрович; 06(18). 05. 1868, Царське Село, нині м. Пушкін у складі С.-Петербурга – 17. 07. 1918, м. Єкатеринбург, РФ) – останній російський імператор. Отримав хорошу домашню освіту, серед викладачів – М. Бекетов, М. Драгомиров, В. Ключевський, М. Бунге. 1890–91 здійснив кругосвітню подорож. Вступив на престол 1894 після смерті батька – імператора Олександра III, коронований 1896 в Успенському соборі в Москві. Продовжував зовнішню і внутрішню політику свої попередників, спрямовану на зміцнення самодержавства, домінування російського народу над іншими у складі імперії, підтримання російського впливу в Європі, колоніальну експансію на Далекому Сході. Зростання селянського руху, страйки робітників, терористичні замаху, опозиція з боку ліберальної інтелігенції та студентства, піднесення національних рухів пригноблених народів, зокрема українського, а також поразка в російсько-японській війні 1904–05 змусили М. II піти на поступки і видати Маніфест 17 жовтня 1905 про забезпечення основних громадянських прав і свобод та створення законодавчого органу – Державної думи Російської імперії. Це дало можливість частково легалізувати й поширити українську мову в освіті (але лише в 1-му класі початкових шкіл), пресі, видавництвах, уможливило створення українських громадських, культурних і кооперативних установ тощо. Підтримана М. II Столипінська аграрна реформа, незважаючи на її політичні цілі, сприяла покращенню економічного становища заможної частини українського селянства.

Однак невдовзі М. II повернувся до попереднього курсу обмеження національних прав неросійських народів, неодноразово намагався взяти під контроль Державну думу. Обурення громадськості викликала заборона 1914 проводити офіційні заходи та публічні збори з метою вшанування 100-річчя від дня народження Т. Шевченка, і навіть проведення

панахид по ньому. Політика насильницької русифікації та розпалювання великоросійського шовінізму в національному питанні (М. II вступив до чорносотен. «Союза русского народа») особливо посилилася з початком 1-ї світової війни, коли всі українські громадянські й культурні установи фактично було заборонено, а багатьох відомих діячів (зокрема і з зх.-укр. земель, які захопили у ході бойових дій рос. війська) вислано за межі України (М. Грушевського, Андрея Шептицького та ін.). На окупованих російськими військами землях Галичини, Буковини і Посяння існувала тимчасова адміністративно-територіальна одиниця – Галицько-Буковинське генерал-губернаторство (1914–17).

Невдачі та великі втрати на фронтах (М. II 1915 став головнокомандувачем російської армії), нестача продуктів й економічна криза в тилу, намагання зберегти самодержавні принципи та методи управління спричинили незадоволення широких верств населення і, як наслідок, Лютневу революцію 1917, після якої М. II зрікся престолу. Тимчасовим урядом висланий у м. Тобольськ (нині Тюмен. обл., РФ), звідти – у Єкатеринбург. Розстріляний більшовиками разом із родиною та прислугою. 1981 канонізований РПЦ за кордоном, 2000 – РПЦ. 1998 у Петропавлівському соборі в С.-Петербурзі перепоховано останки, ідентифіковані як останки родини Романових, однак питання їхньої достовірності донині лишається відкритим.

Рекомендована література

1. Ольденбург С. С. Царствование Императора Николая II. Белград, 1939. Т. 1, Мюнхен, 1949. Т. 2;
2. Мельгунов С. П. Судьба императора Николая II после отречения. Париж, 1951;
3. Боханов А. Н. Николай II. Москва, 2008;
4. Фирсов С. Л. Николай II: Пленник самодержавия. Москва, 2010;
5. Иоффе Г. З. Революция и семья Романовых. Москва, 2012.

Бібліографічний опис:

Микола II / А. М. Авраменко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-64404>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).